

رابطه تفکر انتقادی و ابعاد آن با شادکامی و عزت نفس اجتماعی دانشجویان

برزو امیرپور * MSc

*گروه روان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، واحد کنگاور، دانشگاه پیام نور، کنگاور، ایران

پژوهشی

چکیده

اهداف: امروزه، هدف آموزش علم تربیت افرادی است که بتوانند خود را با شرایط مختلف سازگار نمایند، به شیوه‌ای انعطاف‌پذیر به تفکر بپردازند، دارای تفکر خلاق باشند، به صورت چندبعدی مساله‌گشایی کنند، از مهارت‌های فرآیند دانش در حل مساله استفاده نمایند، به جهان از زاویه دید یک دانشمند بنگرند و دیگران را محترمانه بپذیرند و عقاید متفاوت با خود را تحمل کنند. پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه تفکر انتقادی و ابعاد آن با شادکامی و عزت نفس اجتماعی در دانشجویان انجام شد.

روش‌ها: این پژوهش بنیادی و توصیفی در سال ۱۳۹۰ به صورت مقطعی در ۲۰۰ دانشجوی دوره کارشناسی دانشگاه پیام نور کنگاور اجرا شد. ابزار مورد استفاده پرسش‌نامه شادکامی آکسفورد، پرسش‌نامه تفکر انتقادی ریکتس ۲۰۰۳ و پرسش‌نامه عزت نفس اجتماعی لائوسون، مارشال، مک‌گراث ۱۹۷۹ بودند. داده‌ها به کمک نرم‌افزار آماري SPSS 18 و با استفاده از آزمون T مستقل، ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: بالاترین میانگین در متغیرهای مورد بررسی مربوط به عزت نفس اجتماعی (162 ± 27.62) و پایین‌ترین میانگین مربوط به بالندگی (30 ± 5.04) بود. بین متغیرهای پژوهش، همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود داشت و تنها بین بالندگی و شادکامی رابطه معنی‌دار مشاهده نشد. تفکر انتقادی و ابعاد آن (به جز بالندگی) قادر به پیش‌بینی شادکامی و همچنین قادر به پیش‌بینی عزت نفس اجتماعی بودند.

نتیجه‌گیری: تفکر انتقادی می‌تواند نقش اساسی در شادکامی و عزت نفس اجتماعی دانشجویان ایفا کند.

کلیدواژه‌ها: تفکر انتقادی، عزت نفس اجتماعی، شادکامی

Relationship of critical thinking and its dimensions with university students' social self-esteem and happiness

Amirpour B.* MSc

*Department of Psychology, Faculty of Literature & Human Sciences, Kangavar Branch, Payam-e-Noor University, Kangavar, Iran

Abstract

Aims: Nowadays, the aim of the science education is to train individuals who can adapt to different conditions, contemplate in a flexible manner, have creative thinking, solve problem multi-dimensionally, use knowledge process skills while solving the problems, consider the world by a scientist's point of view, embrace others respectfully and tolerate different ideas. The present study was conducted aiming at investigating the relationship between critical thinking and its dimensions with happiness and social self-esteem in students.

Methods: This descriptive cross-sectional study was undertaken on 200 postgraduate students in Kangavar Payam-e-Noor University in 2011. The instruments used were Oxford happiness questionnaire, Ricketts critical thinking questionnaire (2003), and the Lawson, Marshall, & McGrath social self esteem. Data were analyzed using SPSS 18 statistical software and independent T-test, Pearson correlation coefficient and stepwise regression analysis.

Results: The highest mean among variables was associated with social self-esteem (162 ± 27.62) and the lowest one was related to the growth (30 ± 5.04). There was a positive and significant correlation between research variables. No significant relationship was observed just between growth and happiness. Critical thinking and its dimensions (except for growth) were able to predict happiness as well as social self-esteem

Conclusion: Critical thinking play principal role in happiness and social self-esteem in college students.

Keywords: Critical Thinking, Social Self-esteem, Happiness

تفکر انتقادی یکی از لغات مبهم یا رمزواژه‌های عصر ما محسوب می‌شود که علی‌رغم ابهامی که در معنای آن وجود دارد، دیگران را تحت تاثیر قرار می‌دهد. ریشه‌های امروزی آن را می‌توان در اندیشه‌های جان دیویی که تفکر بازتابی را در اوایل قرن بیستم مطرح نمود، ردیابی کرد [۱]. وی تفکر انعکاسی را توجه دقیق، فعالانه و مستمر به اطلاعات و زمینه‌های حمایت‌کننده از آن و در نظر گرفتن نتایج و تبعات آن اطلاعات تعریف می‌کند. جان دیویی به‌عنوان پدر تفکر انتقادی مدرن در نظر گرفته می‌شود [۲]. تعاریف مختلفی از تفکر انتقادی ارائه شده است. ریچارد پاول، تفکر انتقادی را توانایی دستیابی به نتایج منطقی مبتنی بر مشاهده اطلاعات می‌داند [۳]. نوریس، تفکر انتقادی را این‌گونه تعریف می‌کند که دانشجویان همه دانش قبلی خود را در یک موضوع خاص مرور کنند و مهارت‌های تفکر خودشان را ارزیابی کرده و تغییر رفتار دهند [۴]. به‌عبارتی دیگر، تفکر انتقادی یعنی شکاکیت بهنجار [۵]. افراد برخوردار از تفکر انتقادی دارای ویژگی‌های؛ پذیرندگی در برابر ایده‌های جدید، انعطاف‌پذیری، تمایل به تغییر، نوآوری، خلاقیت، تحلیلی بودن، جسارت، خستگی‌ناپذیری، اشتیاق، پرنزوی بودن، خطرپذیری، برخورداری از معرفت، کاردانی، مشاهده‌گری و تفکر هستند [۵]. تفکر انتقادی به‌عنوان یک فرآیند شناختی اساسی برای رشد و بهره‌مندی از دانش در نظر گرفته می‌شود و این نوع از تفکر برای حل مساله و تصمیم‌گیری در هر بافتی، خواه اجتماعی، بالینی، اخلاقی، مدیریتی و خواه سیاسی قابل کاربرد است [۶]. برخورداری از تفکر انتقادی نیازمند شخصیتی هوشیار و با قدرت تصمیم‌گیری است که از شاخصه‌های عزت نفس است. عزت نفس بالا با تفکر انتقادی در ارتباط است [۷].

دامن و هارت، مدلی ارائه کردند و ضمن هماهنگی با نظریه پردازان رشد، اهمیت عزت نفس اجتماعی را برای رشد مرحله‌ای از زندگی (جوانی) مشخص نمودند که در آن، جوانان متمرکز بر دنیای اجتماعی و ارتباط با همسالان هستند. عزت نفس اجتماعی به‌عنوان احساس‌هایی درباره خود در موقعیت‌های مختلف اجتماعی تعریف می‌شود [۸]. عزت نفس اجتماعی، یعنی درجه ارزیابی مثبت-منفی فرد درباره عضویت خود در گروه‌های اجتماعی که این ارزیابی مثبت و منفی براساس ارزش‌های خود و درون داده‌های خودش از دیگران و موقعیت‌های خاص است [۹]. تفکر انتقادی علاوه بر داشتن بُعد شناختی دارای عناصر خلقی نیز هست و پژوهشگران حوزه هیجان غالباً اهمیت ارتباط بین تجربه هیجانی و پردازش شناختی را درک کرده‌اند [۷، ۱۰]. شادکامی از هیجان‌ات مثبت به‌شمار می‌رود و بسیاری از صاحب‌نظران معتقدند شادی باید به هدف بنیادی آموزش تبدیل شود. برای مثال، نل نودینگز معتقد است شادی و آموزش، ارتباط تنگاتنگی با هم دارند [۸]. پژوهش درباره شادکامی در ۴۰ سال اخیر به‌طور قابل توجهی افزایش یافته است که دارای سه

مولفه اصلی است: میزان و درجه عاطفه مثبت یا شادی، فقدان احساسات منفی مانند افسردگی و اضطراب و سطح متوسطی از رضایت‌مندی طی یک دوره خاص از زندگی [۱۱]. شادکامی یعنی دستیابی به هرآنچه افراد می‌خواهند و برخی مواقع سعادت معادل با شادکامی در نظر گرفته می‌شود [۲]. در واقع، درک و تسهیل‌سازی شادکامی و بهزیستی، کلیدی‌ترین مفاهیم در روان‌شناسی مثبت‌گرا هستند. مارتین سلیگمن، هیجان‌ات مثبت را در سه دسته مربوط به گذشته، حال و آینده طبقه‌بندی می‌کند. هیجان‌ات مثبتی که به آینده مربوط می‌شود شامل خوش‌بینی، امید، اعتماد، ایمان و توکل است. رضایت، خرسندی، کامروایی، غرور و وقار هیجان‌ات مثبت مربوط به گذشته هستند. دو بخش از هیجان‌ات مثبت که به زمان حال معطوف می‌شوند، شادی موقتی و خشنودی پایدار هستند. شادکامی، خشنودی پایدار و طولانی‌مدت است [۱۲]. علاوه بر این، شادکامی و اجتماعی‌بودن با هم ارتباط دارند [۱۳].

پژوهش‌های داخلی گسترده‌ای، اهمیت تفکر انتقادی در ارتباط با متغیرهای مختلف روان‌شناختی و آموزشی را کانون بررسی‌های خود قرار داده‌اند که از آن جمله می‌توان به بررسی تاثیر مثبت تفکر انتقادی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان [۱۴]، سلامت روان دانشجویان [۱۵]، سلامت روان دانش‌آموزان دختر پیش‌دبستانی [۱۶] و یادگیری خودراهبر در دانشجویان [۱۷] اشاره نمود. پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه تفکر انتقادی و ابعاد آن با شادکامی و عزت نفس اجتماعی در دانشجویان انجام شد.

روش‌ها

این پژوهش از لحاظ هدف از نوع بنیادی و از نظر درجه کنترل و نظارت بر متغیرهای پژوهش، توصیفی است که در سال ۱۳۹۰ به‌صورت مقطعی در ۲۰۰ دانشجوی دوره کارشناسی دانشگاه پیام نور کنگاور اجرا شد. شرکت‌کنندگان در پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای از رشته‌های مختلف و برخی از کلاس‌ها و با استفاده از جدول کرجسی و مورگان و سطح اطمینان ۹۵٪ انتخاب شدند.

ابزار مورد استفاده پرسش‌نامه‌های شادکامی آکسفورد، تفکر انتقادی ریکتس ۲۰۰۳ و عزت نفس اجتماعی لاوسون، مارشال، مک‌گراث ۱۹۷۹ بود.

پرسش‌نامه تفکر انتقادی ریکتس ۲۰۰۳: فرم اصلی این آزمون دارای ۳۳ سؤال و شامل ۳ زیرمقیاس است. قسمت اول شامل ۱۱ سؤال برای سنجش مقیاس خلاقیت، قسمت دوم شامل ۹ سؤال در خصوص مقیاس بالندگی و قسمت سوم شامل ۱۳ سؤال برای مقیاس تعهد است. این ابزار با مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت نمره‌گذاری می‌شود. در هنجاریابی به‌عمل‌آمده روی عده‌ای از دانشجویان، ضریب پایایی زیرمقیاس خلاقیت ۰/۷۵، بالندگی ۰/۵۷ و تعهد ۰/۸۶ به‌دست آمده است.

رابطه تفکر انتقادی و ابعاد آن با شادکامی و عزت نفس اجتماعی دانشجویان ۱۴۵
 داده‌ها به کمک نرم‌افزار آماري SPSS 18 و با سطح اطمینان ۹۵٪
 تحلیل شدند. برای مقایسه میانگین نمرات کسب‌شده توسط
 دانشجویان دختر و پسر، از آزمون T مستقل استفاده شد. با توجه به
 مقیاس اندازه‌گیری متغیرها، برای بررسی همبستگی بین آنها،
 ضریب همبستگی پیرسون مورد استفاده قرار گرفت. همچنین
 به منظور بررسی این که آیا تفکر انتقادی و ابعاد آن یعنی خلاقیت،
 تعهد و بالندگی می‌توانند شادکامی و عزت نفس اجتماعی را
 پیش‌بینی کنند، از تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد.

نتایج

۱۱۱ نفر از افراد مورد مطالعه، مرد و ۸۹ نفر زن بودند. میانگین
 سنی این افراد $22/3 \pm 2/75$ سال با حداقل ۲۰ و حداکثر ۳۱ سال
 بود. بالاترین میانگین در متغیرهای مورد بررسی مربوط به عزت
 نفس اجتماعی ($162 \pm 27/62$) و پایین‌ترین میانگین مربوط به
 بالندگی ($30 \pm 5/04$) بود (جدول ۱).

جدول ۲) مقایسه میانگین نمرات کسب‌شده توسط دانشجویان دختر و پسر با
 استفاده از آزمون T مستقل

سطح معنی‌داری آزمون دو دامنه	T مقدار	انحراف استاندارد	میانگین	جنسیت	آماره ← ↓متغیر
تفکر انتقادی	۲/۰۸	۱۲/۷۳	۱۲۰/۱۱	مرد	تفکر انتقادی
			۱۱۶/۴۳	زن	
شادکامی	۰/۸۱۷	۱۲/۲۳	۴۲/۴۰	مرد	شادکامی
			۴۰/۷۰	زن	
عزت نفس اجتماعی	۰/۶۲۲	۲۷/۷۳	۱۵۹/۲۷	مرد	عزت نفس اجتماعی
			۱۵۶/۸۲	زن	

جدول ۳) ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش

عزت نفس اجتماعی	شادکامی	تفکر انتقادی	↓متغیر ←
۰/۳۹۳**	۰/۳۹۳**	۱	همبستگی
۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	-	سطح معنی‌داری
۰/۲۷۸**	۰/۳۳۹**	۰/۸۵۰**	همبستگی
۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	سطح معنی‌داری
۰/۳۹۱**	۰/۳۹۵**	۰/۸۳۹**	همبستگی
۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	سطح معنی‌داری
۰/۱۶۴*	۰/۰۵۹	۰/۴۰۰**	همبستگی
۰/۰۳۹	۰/۴۰۵	۰/۰۰۱	سطح معنی‌داری
۰/۴۳۸**	۱	۰/۳۹۳**	همبستگی
۰/۰۰۱	-	۰/۰۰۱	سطح معنی‌داری
۱	۰/۴۳۸**	۰/۳۹۳**	همبستگی
-	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	سطح معنی‌داری

**همبستگی در سطح ۰/۰۱؛ *همبستگی در سطح ۰/۰۵

پرسش‌نامه عزت نفس اجتماعی لائوسون، مارشال، مک‌گراث
 ۱۹۷۹: این پرسش‌نامه شامل ۳۰ گزاره است که نمره‌گذاری آن
 براساس مقیاس ۷ درجه‌ای لیکرت است؛ به این صورت که نمره
 یک به معنای کاملاً مخالف و نمره ۷ به معنای کاملاً موافق است.
 دامنه نمرات از ۳۱ تا ۲۱۷ است. نمره بالا در این پرسش‌نامه
 نشان‌دهنده عزت نفس اجتماعی بالاست. نمره‌گذاری سئوالات ۱،
 ۲، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۴، ۱۶، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۳، ۲۶، ۲۹ و ۳۰
 معکوس است. لائوسون و همکاران ۷۶ ماده را روی ۲۶۵ نفر از
 دانشجویان سال اول روان‌شناسی (۱۴۲ زن و ۱۲۳ مرد) اجرا کردند.
 ۷۶ ماده بعد از عمل پایلایش عاملی به ۳۰ گزاره رسید که متوسط
 ضریب همبستگی کل سئوالات از ۰/۴۷ برای ۷۶ ماده به ۰/۶۰ برای
 ۳۰ سئوال رسید. مویفقر و همکاران با بررسی مقدماتی روی ۲۰ نفر
 از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه فردوسی مشهد، اعتبار آن
 را محاسبه کردند [۱۸]. ضریب پایایی با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۳ و
 با روش دونیمه‌سازی ۰/۸۶ گزارش شد. برای روایی این پرسش‌نامه
 از روایی ملاک استفاده شد. بدین ترتیب که دو نفر از روان‌شناسان،
 یک نمونه ۲۰ نفری از دانشجویان تحصیلات تکمیلی را براساس
 عزت نفس اجتماعی‌شان از یک تا ۱۰ رتبه‌بندی کردند. ضریب
 همبستگی ارزیابی دو روان‌شناس و نمره به‌دست‌آمده از پرسش‌نامه
 عزت نفس اجتماعی با ۰/۹۵ اطمینان برابر ۰/۵۳ و ۰/۷۷ بود.
 پرسش‌نامه شادکامی آکسفورد: این ابزار در سال ۱۹۸۹ توسط
 آرجایل و همکاران تهیه شده است و دارای ۲۹ ماده ۴ گزینه‌ای است
 که گزینه‌های آن به ترتیب از صفر تا ۳ نمره‌گذاری می‌شود و
 مجموع نمرات مواد ۲۹ گانه، نمره کل مقیاس را تشکیل می‌دهد.
 نمره کل آزمودنی از صفر تا ۸۷ در نوسان است. علی‌پور و نوربالا
 با تحقیق روی ۱۰۱ دانشجوی کارشناسی دانشگاه‌های علامه
 طباطبایی و شاهد، روایی و پایایی این پرسش‌نامه را اندازه‌گیری
 کردند [۱۹]. بررسی همسانی درونی مواد پرسش‌نامه نشان داد که
 تمام مواد ۲۹ گانه آن با نمره کل، همبستگی بالایی دارند. پایایی
 به روش آلفای کرونباخ ۰/۹۳ و به روش دونیمه‌سازی ۰/۹۲ بود.
 برای روایی صوری پرسش‌نامه از ۱۰ متخصص نظرخواهی شد که
 همگی توان سنجش شادکامی را توسط این آزمون تأیید کردند.

جدول ۱) میانگین نمرات متغیرهای پژوهش در ۲۰۰ دانشجوی مورد مطالعه

نمرات ← متغیرها ↓	میانگین	حداقل	حداکثر
تفکر انتقادی	۱۱۲±۱۲/۸۰	۷۱	۱۵۲
خلاقیت	۴۱/۹۰±۵/۷۹	۱۸	۵۴
تعهد	۴۸/۲۳±۶/۹۷	۱۶	۶۴
بالندگی	۳۰±۵/۰۴	۱۹	۴۲
عزت نفس اجتماعی	۱۶۲±۲۷/۶۲	۸۳	۲۰۷
شادکامی	۴۱/۶۵±۱۴/۵۸	۰	۸۴

میانگین نمرات تفکر انتقادی در شرکت‌کنندگان براساس جنسیت، تفاوت آماری معنی‌داری نشان داد ($p < 0.05$)، اما بین نمرات شادکامی و عزت نفس اجتماعی براساس جنسیت، تفاوت آماری معنی‌داری مشاهده نشد ($p > 0.05$; جدول ۲).

بین متغیرهای پژوهش، همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود داشت و تنها بین بالندگی و شادکامی رابطه معنی‌دار مشاهده نشد (جدول ۳).

تفکر انتقادی و ابعاد آن به‌جز بالندگی توانستند شادکامی را پیش‌بینی کنند و در مجموع تقریباً ۴۱٪ واریانس شادکامی توسط تفکر انتقادی و مولفه‌های آن پیش‌بینی شد (جدول ۴).

جدول ۴) نتایج پیش‌بینی شادکامی از طریق متغیر مستقل پژوهش (df=۱۹۹)

آماره ← ↓ متغیر	R	R ²	β	F	سطح معنی‌داری
تفکر انتقادی	۰/۳۹۳	۰/۱۵۴	۰/۳۹۳	۳۵/۹۹	۰/۰۰۱
خلاقیت	۰/۳۹۹	۰/۱۱۵	۰/۳۳۹	۲۶/۶۷	۰/۰۰۱
بالندگی	۰/۰۵۹	-	۰/۰۰۴	۰/۰۵۹	۰/۴۰۵
تعهد	۰/۳۹۵	۰/۱۵۶	۰/۳۹۵	۳۶/۶۱	۰/۰۰۱

جدول ۵) نتایج پیش‌بینی عزت نفس اجتماعی از طریق متغیر مستقل پژوهش (df=۱۹۹)

آماره ← ↓ متغیر	R	R ²	β	F	سطح معنی‌داری
تفکر انتقادی	۰/۳۹۳	۰/۱۵۵	۰/۳۹۳	۳۶/۱۹	۰/۰۰۱
خلاقیت	۰/۲۷۸	۰/۰۷۷	۰/۲۷۸	۱۶/۶۱	۰/۰۰۱
بالندگی	۰/۱۴۶	۰/۰۲۱	۰/۱۴۶	۴/۳۰	۰/۰۳۹
تعهد	۰/۳۹۱	۰/۱۵۳	۰/۳۹۱	۳۵/۷۵	۰/۰۰۱

همچنین تفکر انتقادی و هر سه بُعد آن توانستند عزت نفس اجتماعی را پیش‌بینی کنند. در مجموع تقریباً ۴۰٪ واریانس عزت نفس اجتماعی توسط تفکر انتقادی و مولفه‌های آن قابل تبیین بود (جدول ۵).

بحث

با توجه به این امر که توانایی تفکر به‌شیوه‌ای انتقادی عنصری اساسی در جهان معاصر محسوب می‌شود، جایی که دانش جدید با سرعتی فزاینده در حال تولید است، رشد مهارت‌های تفکر انتقادی را به‌عنوان مهم‌ترین دلیل برای آموزش رسمی در نظر می‌گیرند [۲۰]. با عنایت به اهمیت تفکر انتقادی در حوزه آموزش، هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه تفکر انتقادی با شادکامی و عزت نفس اجتماعی در دانشجویان و مشخص نمودن سهم تفکر انتقادی در پیش‌بینی متغیرهای وابسته پژوهش بود.

یافته‌های پژوهش نشان داد که بین تفکر انتقادی و ابعاد آن (به‌جز بُعد بالندگی) با شادکامی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد و تفکر انتقادی می‌تواند شادکامی را پیش‌بینی کند. فورلایس، ۸ مورد شناختی و ۶ مورد رفتاری را برای افزایش شادمانی ارایه می‌کند که غالب این ویژگی‌ها با خصوصیات افراد دارای تفکر انتقادی همپوشی دارد [۲۱]. این مولفه‌های ۱۴گانه عبارتند از: افزایش فعالیت، افزایش روابط اجتماعی، افزایش خلاقیت، برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی، دور کردن نگرانی، کاهش توقعات و انتظارات، افزایش تفکر مثبت و خوش‌بینی، زندگی در زمان حال، پرورش شخصیت سالم، پرورش شخصیت اجتماعی، خودبودن، از بین بردن احساسات منفی، تقویت روابط نزدیک و صمیمانه و اولویت‌دادن به شادی.

تفکر انتقادی و ابعاد آن براساس یافته‌های این پژوهش از توانایی پیش‌بینی عزت نفس اجتماعی نیز برخوردار بود. افراد دارای این نوع از تفکر دارای ویژگی‌هایی هستند که می‌تواند عزت نفس شخصی و اجتماعی آنها را افزایش دهد، از جمله تلاش مستمر در جهت پیشرفت که خود می‌تواند عزت نفس فرد را تحت تاثیر قرار دهد و به بی‌تعصبی در قضاوت‌ها، آگاهی و هوشیاری فرد نسبت به نقاط ضعف و قوت خود منجر می‌شود [۲۲]. همچنین تفکر انتقادی با عزت نفس رابطه مثبت و با اضطراب صفتی رابطه منفی دارد که این نتیجه با یافته‌های پژوهش‌های گذشته همسو است [۲۳]. دانشجویان با عزت نفس بالاتر، از گرایش به تفکر انتقادی مطلوب‌تری برخوردارند و ارتباط مثبتی بین این دو ویژگی ذکر شده است [۲۴].

در ارتباط با این یافته که تفکر انتقادی در مردان بیشتر از زنان است، پژوهش‌های همسو [۲۵] و غیرهمسو [۲۶، ۲۷] انجام گرفته است. به نظر می‌رسد که عوامل فرهنگی شرایط مساعدتری برای مردان در روی‌آوری به تفکر نقادانه فراهم کرده است و از سوی دیگر در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که ابزار اندازه‌گیری، روش پژوهش و جامعه آماری متفاوت در نتایج تاثیرگذار بوده است. نهایتاً این که تفاوت معنی‌داری بین شادکامی و عزت نفس اجتماعی در دو جنس مشاهده نشد که با یافته‌های کشاورز و همکاران همسویی دارد [۲۸].

از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان پیشینه تحقیق خصوصاً در ارتباط با متغیر عزت نفس اجتماعی و بررسی رابطه شادکامی و عزت نفس با تفکر انتقادی، تعداد پایین نمونه آماری (۲۰۰ نفر)، محدود شدن جامعه آماری به دانشجویان و احتیاط در تفسیر یافته به دلیل طرح پژوهش همبستگی را ذکر نمود. پیشنهاد می‌شود پژوهشی با آموزش مهارت‌های تفکر انتقادی، با طرح پژوهشی آزمایشی یا شبه‌آزمایشی و در جمعیت‌های دانشجویی و غیردانشجویی برای مشخص شدن اثربخشی آن بر شادکامی و عزت نفس اجتماعی اجرا شود.

Oxford happiness inventory. Press Indiv Differ. 2010;48(7):845-8.

12- Carr A. Positive psychology the science of happiness and human strengths. New York: Brunner-Routledge Publisher; 2004.

13- Diener E, Diener R. Happiness unlocking the mysteries of psychological wealth. Swanston: Blackwell Publisher; 2008.

14- Vahdat R, Zeinali A, Ahmadi Doyran Z. Relationship between critical thinking dispositions and academic achievement in Uremia secondary school students. J Urmia Nurs Midwifery. 2012;10(1):97-104. [Persian]

15- Kareshki H, Pakmehr H. The relationship between self-efficacy beliefs: Meta-cognitive and critical thinking with mental health in medical sciences students. Hakim Res J. 2011;14(3):180-7. [Persian]

16- Maroofi Y, Yousefzadeh MR, Bakhshkar F. Relationship between female pre-university students' critical thinking skills and their mental health. Hamadan Univ Med Sci J. 2012;19(1):53-61. [Persian]

17- Nadi M, Gordanshekan M, Golparvar M. Effect of critical thinking, problem solving and meta-cognitive on students' self-learning. Res Curri Plan. 2011;2(28):53-61. [Persian]

18- Moayedfar H, Agha Mohammadian H, Tabatabaei S. Relationship Attachment Styles and Social Self-Esteem. Q J Psychol Studi. 2007;3(1):61-72. [Persian]

19- Alipour A, Noorbala AA. Preliminary study of the reliability and validity of the Oxford Happiness Questionnaire universities in Tehran. Andisheh Raftar. 1999;5(1):55-75. [Persian]

20- Marin LM, Halperrn DF. Pedagogy for developing critical thinking in adolescents: Explicit instruction produces greatest gains. Think Skill Cre. 2010;6(1):1-13.

21- Farzadfar M, Molavi H, Atashpor H. The effect of Fordyce happiness training on depression of sponsor less women in Isfahan. J Sci Res. 2006;1(30):39-50. [Persian]

22- Cohen SH. Critical thinking in the pediatric unit: Skills to access analyze and act. Massachusetts: HCPro; 2007.

23- Suliman W, Halabi J. Critical thinking, self-esteem and state anxiety of nursing students. Nurse Educ Today. 2006;27(2):162-8.

24- Barkhordary M, Jalalmanesh SH, Mahmodi M. The relationship between critical thinking disposition and self esteem in third and fourth year bachelor nursing students. Iran J Med Edu. 2010;9(1):13-9. [Persian]

25- Amini M, Fazlinejad N. Critical thinking skill in Shiraz university of medical sciences students. J Med Hormozgan. 2010;14(3):213-8. [Persian]

26- Noshadi N, Khademi M. Measuring the teacher education social studies critical thinking skills and dispositions in Iran. Stud Edu Lear. 2011;58(2):141-70. [Persian]

27- Javidi T, Abdoli A. Critical thinking skills of students in the baccalaureate program in Ferdowsi university of Mashhad. Res Clin Psychol. 2011;11(2):102-20. [Persian]

28- Keshavarz A, Molavi H, Kalantari M. The relationship between vitality and demographic variables with happiness in Isfahan population. J Psychol Stud. 2009;16(4):45-64. [Persian]

نتیجه گیری

تفکر انتقادی می‌تواند نقش اساسی در شادکامی و عزت نفس اجتماعی دانشجویان ایفا کند. تفکر انتقادی در حقیقت یک فرآیند ذهنی پیچیده است که باعث انعطاف‌پذیری، عکس‌العمل مناسب، پیش‌بینی‌های درست و تصمیم‌گیری منطقی در دانشجویان شده و روحیه مسئولیت‌پذیری در قبال افکارشان را تقویت می‌کند. در نتیجه، آموزش تفکر انتقادی با توجه به طیف گسترده‌ای از اثرات مثبت آن می‌تواند جایگاه ارزنده‌ای را در روند آموزش به خود اختصاص دهد.

تشکر و قدردانی: از تمام دانشجویان شرکت‌کننده در این

پژوهش صمیمانه قدردانی می‌شود. همچنین از آقای میثم عبدالتاج‌دینی که در توزیع پرسش‌نامه‌ها نقش موثری داشتند تشکر به‌عمل می‌آید.

منابع

- 1- Stapleton P. A survey of attitudes towards critical thinking among Hong Kong secondary school teachers: Implications for policy change. Think Skills Creat. 2011;6(1):14-23.
- 2- Ozkan I. Telling ELT tales out of school a path to critical thinking. Procedia Soc Behav Sci. 2010;3:210-2.
- 3- Qing ZH, Jinga G, Yan W. Promoting preserves teachers' critical thinking skills by inquiry-based chemical experiment. Procedia Soc Behav Sci. 2010;2(2):4597-603.
- 4- Emir S. Education faculty students' critical thinking disposition according to academic achievement. Procedia Soc Behav Sci. 2009;1(1):2466-9.
- 5- Popil I. Promotion of critical thinking by using case studies as teaching method. Nurse Educ Today. 2010;31(2):204-7.
- 6- Gul R, Cassuma SH, Ahmada A, Khana SH, Saeeda T, Parpio Y. Enhancement of critical thinking in curriculum design and delivery: A randomized controlled trial for educators. Procedia Soc Behav Sci. 2010;2(2):3219-25.
- 7- Finucane AM, Whiteman MC, Power MJ. The effect of happiness and sadness on alerting, orienting and executive attention. J Atten Disord. 2010;13(6):629-39.
- 8- Gorbett K, Kruczek T. Family factors predicting social self-esteem in young adults. Fam J. 2008;16(1):58-65.
- 9- Keshavarz A, Molavi H, Kalantari M. Relationship between vitality and demographic characteristics with happiness in Isfahan people. J Psychol Stud. 2009;4(4):45-64. [Persian]
- 10- Demir M, Bacanlı H, Tarhanc S, Dombaycı MA. Quadruple thinking: Critical thinking. Procedia Soc Behav Sci. 2011;12:426-35.
- 11- Stewart ME, Watson R, Clark A, Ebmeier KP, Deary IA. Hierarchy of happiness: Mokken scaling analysis of the